

Euroopa keskkond: Seisund ja väljavaated 2020. Aastal

Kommenteeritud kokkuvõte

Kaanefoto: © Simon Hadleigh-Sparks, My City/EEA

Õigusteave

Käesoleva väljaande sisu ei pruugi kajastada Euroopa Komisjoni ega Euroopa Liidu muude institutsioonide ametlikke seisukohti. Euroopa Keskkonnaamet ega ükski ameti nimel tegutsev isik ega äriühing ei vastuta käesolevas aruandes sisalduva teabe võimaliku kasutamise tagajärgede eest.

Autoriõiguse märged

© Euroopa Keskkonnaamet, 2019

Reprodutseerimine on lubatud allikale viitamisel.

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saab internetist (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019

ISBN 978-92-9480-122-7

doi: 10.2800/134211

Euroopa Keskkonnaamet
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Taani

Tel: +45 33 36 71 00

Veebileht: eea.europa.eu

Euroopa keskkond: Seisund ja väljavaated 2020. Aastal

Kommenteeritud kokkuvõte

Selle sajandi määrav küsimus

Ülevaade „Euroopa keskkond: seisund ja väljavaated 2020. aastal“ (SOER 2020) avaldatakse kriitilisel ajal. Meie pakilised jätkusuutlikkuse probleemid nõuavad viivitamatult süsteemseid lahendusi.

Aruanne on meie ühemõtteline sõnum Euroopa ja kogu maailma poliitikakujundajatele. Selle sajandi peamine väljakutse on saavutada kogu maailmas areng, mis võtab ühtmoodi arvesse nii ühiskondlikke, majanduslikke kui ka keskkonnakaalutlusi.

Sinu käes on Euroopa Keskkonnaameti (EEA) kuues Euroopa keskkonnaseisundi ülevaade. 2020. aasta väljaanne toob välja keskkonnaseisundi ning ELi lühi- ja pikaajaliste poliitikaeesmärkide vahelised olulised puudujäägid. Tuleb täita kodanike ootus elada tervislikus keskkonnas ja selleks tuleb ELi ja riiklike poliitikuundade rakendamisel keskenduda uutele lahendustele.

Peale selle, et peame tegutsema aktiivsemalt, peame ka muutma oma toimimisviisi. Järgmisel aastakümnel peame leidma maailma keskkonna- ja kliimaprobleemidele lahendused, mis erinevad oluliselt viimase 40 aasta jooksul välja pakutud lahendustest. Käesoleva aruande eesmärk on pakkuda sisendit erinevatele aruteludele, mis kujundavad Euroopa poliitikasuundi 2030. aastani ning arengusuundi 2050. aastani ja pärast seda.

Tulevane poliitika peab tuginema olemasolevale ühenduse õigustikule keskkonna- ja kliimaprobleemide valdkonnas ning samas võtma arvesse ka kõige ajakohasemaid teadmisi. Selleks on vaja täiesti erinevaid lähenemisviise nii sellele, *mida* peame tegema, kui ka sellele, *kuidas* seda teha.

Probleemi kiireloomulisust ei ole võimalik üle hinnata. Üksnes viimase 18 kuu jooksul on valitsustevaheline kliimamuutuste rühm (IPCC), valitsustevaheline bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemi teenuseid käsitlev teaduslik-poliitiline foorum (IPBES), rahvusvaheline ressursside töörühm (IRP) ja ÜRO Keskkonnaprogramm avaldanud olulised ülemaailmsed teadusaruanded, (1) millel on sarnane sõnum: praegused arengusuunad on põhimõtteliselt jätkusuutmatud; need suunad on seotud nii omavahel kui ka peamiste tootmis- ja tarbimissüsteemidega; trendide muutmiseks toimivate lahenduste leidmise aeg hakkab otsa saama.

Üleskutse teha Euroopa majandust ja tänapäeva ühiskondlikku elu kujundavate põhisüsteemide (eriti energia-, liikuvus-, eluaseme- ja toidusüsteemide) korralduses põhimõttelisi muudatusi jätkusuutlikkuse suunas ei ole uus. Tegime sellise üleskutse ka 2010. ja 2015. aasta Euroopa keskkonnaseisundi aruannetes ning viimastel aastatel on EL lisanud selle mõtteviisi ka olulistesse poliitikaalgatustesse, näiteks ringmajanduse ja biomajanduse paketid, 2030. ja 2050. aasta kliima- ja energiapoliitika, ning ka liidu tulevasse teadus- ja innovatsiooniprogrammi. Lisaks sellele on ELi kestliku rahastamise algatus esimene omataoline, milles esitatakse tõsisid küsimusi finantssüsteemi rolli kohta vajalike muudatuste esilekutsumisel.

Üks asi on muuta mõtteviisi, teine asi on saavutada reaalseid muudatusi. Nüüd tuleb keskenduda arvukate olemasolevate – nii tehnoloogiliste kui ka ühiskondlike – lahenduste ja uuenduste mastaapsemaks muutmisele, protsesside kiirendamisele, sujuvamaks muutmisele ja rakendamisele, toetades samal ajal täiendavaid teadus- ja arendustegevusi,

(1) Valitsustevahelise kliimamuutuste rühma (IPCC) aruanded globaalse soojenemise 1,5 °C, kliimamuutuste ja maa kohta; valitsustevahelise bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemi teenuseid käsitleva teaduslik-poliitilise foorumi (IPBES) bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemi teenuste ülemaailmne hindamisaruanne; rahvusvahelise ressursside töörühma (IRP) ülemaailmse ressursside ülevaate aruanne; ÜRO Keskkonnaprogrammi kuues ülemaailmne keskkonnanülevaade.

kiirendades käitumisharjumuste muutusi ning, mis väga oluline, kuulates ja kaasates kodanikke.

Sotsiaalset mõõdet ei tohi alahinnata. Ühiskonnast tuleb valjuhääelseid ja mõistetavaid signaale, et üleminek peab olema õiglane, et pakkuda vajalikku hoolt ja tähelepanu neile, kes võivad jääda madalama süsinikujäljega majanduses kaotajaks. Poliitikakujundajad teadvustavad süsteemsete muutustega kaasnevat kulude ja kasude ebahühtlast jagunemist, aga vaja on selget arusaama, kodanike kaasamist ja tõhusat reageerimist.

Tähelepanuta ei tohi jätta ka Euroopa noori. Nad avaldavad üha enam oma arvamust ning nõuavad kaalukamaid vastuseid kliimamuutustele ja keskkonnaseisundi halvenemisele. Kui meil ei õnnestu praegusi suundumusi järgmise kümnendi jooksul muuta, osutub nende hirm tuleviku ees põhjendatuks.

Euroopa keskkonnaseisundi ülevaade 2020 ei paku kõiki lahendusi neile keerulistele probleemidele. Sellegipoolest on see Euroopa Keskkonnaameti seni kõige terviklikum integreeritud hinnang. Ühtlasi on see aruanne esimene,

mis käsitleb üksikasjalikult süsteemseid probleeme seoses jätkusuutlikkusele üleminekul, mille meie peame ühiskonnana ellu viima. Aruanne tugineb 25-aastasele kogemusele andmete, analüüside ja ELi poliitika valdkonnas ning põhineb ainulaadse Euroopa riikide Euroopa keskkonnateabe- ja -vaatlusvõrgustiku (EIONET) teadmistel.

Me ei saa tulevikku ennustada, kuid saame seda ise kujundada. Oleme veendunud, et käesolev aruanne on usaldusväärne ja ajakohane teadmiste allikas, mis võib suunata ELi tulevase keskkonna- ja kliimapolitiika arutelusid ning aidata kujundada Euroopa reageeringuid ÜRO kestliku arengu tegevuskavale 2030 ja selle kestliku arengu eesmärkidele (SDG). Euroopa peab juhtima ülemaailmset üleminekut tervislikule keskkonnale õiglasel ja jätkusuutlikul maailmas. Järgmise Euroopa Komisjoni (2019–2024) poliitiliste suuniste tähtsaimaks prioriteediks nimetatud Euroopa roheline kokkuleppe (European Green Deal) idee võib olla suurepärase tegevusraamistik, pakkudes süsteemipõhist mõtteviisi ja innovatsiooni, mis on vajalik kõnealuse ülemineku saavutamiseks ja sellise tuleviku loomiseks, mille üle võime uhked olla.

Hans Bruyninckx
Euroopa Keskkonnaameti peadirektor

Kokkuvõtte Euroopa keskkonnaseisundi ülevaatest 2020

2020. aastal seisab Euroopa vastamisi enneolematult laiaulatuslike ja pakiliste keskkonnaprobleemidega. Kuigi ELi keskkonna- ja kliimapoliitikast on viimastel aastakümnetel olnud olulist kasu, seisab Euroopa silmitsi püsivate probleemidega, nagu elurikkuse kadumine, ressursikasutus, kliimamuutuste mõju ning keskkonnast tulenevad, tervist ja heaolu mõjutavad riskid. Ülemaailmsed megatrendid, nagu demograafiline muutus, süvendavad paljusid keskkonnaprobleeme, samal ajal kui kiire tehnoloogilise arenguga kaasnevad uued riskid ja ebakindlus.

Neid probleeme tunnistades on EL ennast sidunud pikaajaliste kestlikkuse eesmärkidega, mille üldine suundumus on „hea elu maakera võimaluste piires“. Seatud eesmärged ei ole võimalik saavutada, kui ei muudeta kiiret ja põhjalikult Euroopa reaktsioonide olemust ja ambitsioone. Euroopa peab leidma võimaluse muuta peamisi ühiskondlikke süsteeme, mis põhjustavad keskkonna- ja kliimasurvet ning tervisemõju. Selleks tuleb üle vaadata mitte üksnes tehnoloogiad ja tootmisprotsessid, vaid ka tarbimisharjumused ja eluviisid. See nõuab viivitamatuid ja kooskõlastatud tegevusi, mis hõlmavad eri poliitikavaldkondi ja tegureid kogu ühiskonnas, et kutsuda esile süsteemne muutus.

2020. aastal on Euroopa jõudnud kriitilisse punkti. Liidu juhtidel on võimalus, mida nende ametijärglastel enam ei ole: suunata tulevast arengut. Järelkult on tulevane kümnend otsustava tähtsusega, et määratleda Euroopa võimalused 21. sajandil.

Need on lühidalt aruande „Euroopa keskkond: seisund ja väljavaated 2020. aasta“ (SOER 2020) üldised järeldused. Aruandes hinnatakse põhjalikult Euroopa keskkonda, et toetada juhtimist ja teavitada avalikkust. Nagu kõik Euroopa Keskkonnaameti aruanded, põhineb ka käesolev aruanne Euroopa keskkonnateabe- ja -vaatlusvõrgu (EIONET) – 33 liikmesriigi ja 6 koostööd tegeva riigi partnerluse – tegevusel.

Euroopa keskkonna seisundi, suundumuste ja väljavaadete mõistmine nõuab terviklikku lähenemisi, milles arvestatakse keskkonnamuutusi ajendavaid keerulisi tegureid

ja muutuste mõju. Seda võimaldab SOER 2020, tutvustades Euroopa arengut kujundavat ülemaailmset konteksti (1. osa), Euroopa keskkonna- ja sektoripõhiseid suundumusi ja väljavaateid (2. osa) ning põhjalikke muutusi takistavaid või võimaldavaid tegureid (3. osa). Aruande viimases, 4. osas arutatakse, kuidas saab Euroopa muuta oma arengusuund jätkusuutlikuks.

Aruanne toob välja palju probleeme ja takistusi, ent see annab ka lootust. Euroopa kodanikud väljendavad üha enam rahulolematust keskkonna- ja kliimajuhtimise puuduste teemal. Üha rohkem teatakse süsteemsetest probleemidest ja võimalikest lahendustest ning see kajastub üha enam ka ELi poliitikaraamistikas. Samal ajal on viimastel aastatel kiiresti tekkinud uuenduslike lahendusi, sealhulgas uusi tehnoloogiaid, ärimudeleid ja kogukondlikke algatusi. Mõned linnad ja piirkonnad on edasipüüdlikkuse ja loominguilise suunanäitajad, katsetades erinevaid elamis- ja töötamisviise ning jagades võrgustike kaudu ideid.

Sellised arengusuunad on tähtsad, sest need annavad valitsustele tegutsemisruumi olla poliitikas, investeeringutes ja meetmetes ambitsioonikamad. Samuti aitavad need suurendada teadlikkust, õhutades kodanikke oma käitumist ja elustiili muutma. Euroopa peab kasutama neid võimalusi, rakendades kõiki vahendeid, et teha järgmisel kümnendil põhjalikke muutusi.

Euroopa keskkond muutub ülemaailmses kontekstis

Euroopa praegused keskkonna ja kestlikkuse probleemid tulenevad maailmas aastakümnete jooksul toimunud arengust. Selle aja jooksul on ühiskondliku ja majandustegevuse nn suur kiirenemine muutnud inimkonna suhet keskkonnaga. 1950. aastast on maailma rahvaarv kolmekordistunud 7,5 miljardi inimeseni. Linnades elavate inimeste arv on neljakordistunud rohkem kui 4 miljardi inimeseni. Majandustoodang on kasvanud 12 korda

ja sarnane kasv on toimunud ka lämmastik-, fosfor- ja kaaliumväetiste kasutamises. Primaarenergia tarbimine on kasvanud viis korda. Tulevikku vaadates näib, et need ülemaailmsed arengusuunad jätkuvad, suurendades survet keskkonnale. Prognooside kohaselt kasvab maailma rahvaarv 2050. aastaks peaaegu kolmandiku võrra ja jõuab 10 miljardini. Maailma ressursikasutus võib 2060. aastaks kahekordistuda, kusjuures veenõudlus kasvab 2050. aastaks 55% ja energianõudlus 2040. aastaks 30%.

Ulatuslik kiirenemine on kahtlemata toonud ka väga suurt kasu, sest see on leevendanud inimeste kannatusi ja suurendanud jõukust paljudes maailma osades. Näiteks on järsult vähenenud äärmises vaesuses elava rahvastiku osakaal maailmas – 42%-lt 1981. aastal vähem kui 10%-ni 2015. aastal. Kuid need samad arengusuunad on ulatuslikult kahjustanud ökosüsteeme. Oluliselt on muutunud ligikaudu 75% maailma maismaakeskkonnast ja 40% merekeskkonnast. Elurikkuse kadumine on erakordselt kiire ja väljasuremisohu liike on praegu rohkem kui kunagi varem kogu inimajaloo jooksul. On tõendeid, et on alanud elurikkuse kuues massiline väljasuremine.

Sarnaselt eelnevale ei ole paljusid, alates 1950. aastatest maailma kliimasüsteemis täheldatud muutusi nähtud varasemate aastakümnete või isegi aastatuhandete jooksul. Suuresti tulenevad need inimtegevusest, näiteks fossiilkütuste põletamisest, põllumajandusest ja raadamisest tingitud kasvuhooonegaaside heitest.

Selline surve kahjustab tohutult, nii otseselt kui ka kaudselt inimeste tervist ja heaolu. Keskkonna saastamine põhjustab maailmas juba praegu kolm korda rohkem haigus- ja enneaegseid surmajuhtumeid kui AIDS, tuberkuloos ja malaaria kokku. Nn suure kiirenemise jätkumine võib tekitada veelgi kaugemaleulatuvamaid ohte, kui keskkonnasurve põhjustab selliste ökosüsteemide nagu Arktika, korallrahude ja Amazonase metsade hävimise. Sellised äkilised ja pöördumatud muutused võivad tõsiselt piirata looduse võimet pakkuda inimesele esmatähtsaid teenuseid, näiteks varustada meid toidu ja ressurssidega, tagada meile puhas vesi ja viljakas muld ning pakkuda kaitset loodusõnnetuste eest.

Industrialiseerimise teerajajana on Euroopal olnud nende ülemaailmsete muutuste kujundamisel oluline roll. Praegu tarbib Euroopa jätkuvalt ressursse ja kahjustab keskkonda rohkem kui paljud muud maailma piirkonnad. Euroopa sõltub kõrge tarbimistaseme säilitamisel muudest maailma piirkondadest pärit või seal kasutatavatest ressurssidest, nagu vesi, pinnas, biomass ja muud materjalid. Selle tulemusel avaldub suur osa Euroopa tootmise ja tarbimise keskkonnamõjust väljaspool Euroopat.

Nende tegurite kombinatsioon tekitab tõsise probleemi nii Euroopa kui ka muude maailma piirkondade jaoks. Ühiskonna ja majanduse praegused arengusuunad hävitavad ökosüsteeme, millest inimkond kokkuvõttes sõltub. Üleminek kestlikkusele nõuab keskkonnasurve kiiret ja ulatuslikku vähendamist, minnes tunduvalt kaugemale praegustest vähendamismeetmetest.

Euroopa keskkond 2020. aastal

Mida selgemaks on saanud maailma keskkonna- ja kliimaprobleemide olemus ja ulatus, seda enam on muutunud poliitikaraamistikud. Üha enam kujundavad Euroopa keskkonnapoliitika raamistikku (keskkonnaõigustikku) edasipüüdlilikud pikaajalised nägemused ja eesmärgid. Euroopa keskkonna ja ühiskonna üldine nägemus on sätestatud seitsmendas keskkonnavalas tegevusprogrammis, milles on ette nähtud, et 2050. aastal

elame me hästi, maakera ökoloogiliste võimaluste piires. Meie õitseng ja heas seisundis keskkond võrsuvad innovaativselt suletud tsükliga majandusest, kus midagi ei raisata ja kus loodusvarasid majandatakse säästvalt ning elurikkust kaitstakse, väärtustatakse ja taastatakse nii, et see suurendab ühiskonna vastupanuvõimet. Meie majanduskasv on vähese CO₂-heitega ja ressursikasutamisest ammu lahutatud ning näitab teed ohutule ja jätkusuutlikule ülemaailmsele ühiskonnale.

ELi keskkonnapoliitikas juhendatakse seitsmenda keskkonnavalase tegevusprogrammi kolmest temaatilisest poliitikaprioriteedist: 1) kaitsta, säilitada ja suurendada liidu looduskapitali; 2) muuta liidu majandus ressursitõhusaks, keskkonnahoidlikuks ja konkurentsivõimeliseks vähese CO₂-heitega majanduseks ja 3) kaitsta liidu kodanikke keskkonnaga seotud surve ning nende tervist ja heaolu ähvardavate riskide eest. Viimastel aastatel on EL võtnud vastu ka mitu strateegilist raampoliitikat, mis keskenduvad ELi majanduse ja konkreetsete süsteemide (nt energia, liikuvus) muutmisele nii, et tagada jõukus ja õiglus ning samas kaitsta ökosüsteeme. Neid raamistikke täiendavad ÜRO kestliku arengu eesmärgid, millest lähtuvad põhjalikud muudatused, milles tunnustatakse sotsiaalsete, majanduslike ja keskkonnaeesmärkide vastastikust sõltuvust.

Euroopa pikaajalise nägemuse ja vastastikku täiendavate poliitikaeesmärkide taustal on selge, et Euroopa ei ole seni olnud keskkonnaprobleemide lahendamisel piisavalt edukas. Aruande SOER 2020 hiljutiste suundumuste ja väljavaadete hinnangu järel on selge: poliitika on olnud tõhusam keskkonnasurve vähendamisel kui elurikkuse ja ökosüsteemide ning inimeste tervise ja heaolu kaitsmisel. Vaatamata Euroopa

edukale keskkonnajuhtimisele, on jätkuvalt püsivaid probleeme ning Euroopa keskkonna väljavaated järgnevatel kümnenditel on heidutavad (tabel ES.1).

On selge, et looduskapitali veel ei kaitsta, säilitata ega suurendata eelmainitud seitsmenda keskkonnaalase tegevusprogrammi eesmärkide kohaselt. Väikese osa kaitstud liikide (23%) ja elupaikade (16%) kaitsestaatus on soodne, kuid seoses oma üldeesmärgiga – peatada 2020. aastaks bioloogilise mitmekesisuse kadumine – on Euroopa ajakavast maas. Euroopa on saavutanud oma eesmärgid seoses maismaa- ja merekaitsealade määramisega ning osad liigid on taastunud, kuid enamikku muid eesmärke tõenäoliselt ei täideta.

Looduskapitalile suunatud poliitikameetmed on olnud teatavates valdkondades kasulikud, ent paljud probleemid püsivad ja osad neist süvenevad. Näiteks on saaste vähenemine parandanud vee kvaliteeti, kuid EL on veel kaugel kõikide veekogumite hea ökoloogilise seisundi saavutamisest 2020. aastaks. Maa majandamine on paranenud, kuid maastikud on üha killustatumad, kahjustades looduslikke elupaiku ja elurikkust. Õhusaaste mõjutab jätkuvalt elurikkust ehk bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteeme ning Euroopa ökosüsteemide pindalast 62%-l on lämmastiku sisaldus liiga kõrge, mis põhjustab eutrofeerumist. Eelduste kohaselt süveneb kliimamuutuste mõju elurikkusele ja ökosüsteemidele ning tegevused, näiteks põllumajandus, kalandus, transport, tööstus ja energiatootmine, põhjustavad ka edaspidi elurikkuse kadumist, maavarade kaevandamist ja kahjulikke heiteid.

Euroopa on olnud edukam ressursitõhususe ja ringmajanduse valdkonnas. Sisemajanduse koguprodukti (SKP) suurenedes on vähenenud materjalide tarbimine ja paranenud ressursitõhusus. Ajavahemikul 1990–2017 vähenesid kasvuhoonegaaside heitkogused 22% tänu nii poliitikameetmetele kui ka majandusteguritele. Taastuvate energiaallikate osakaal energia lõpptarbimises on stabiilselt kasvanud, jõudes 2017. aastal 17,5%-ni. Energiatõhusus on paranenud ja energia lõpptarbimine on vähenenud umbes 1990. aasta tasemele. Vähenenud on nii õhku kui ka vette paisatavate saasteainete heitkogused ja ajavahemikul 1990–2015 vähenes kogu veevõtt ELis 19%.

Hiljutised suundumused ei ole aga nii positiivsed. Näiteks on energia lõppnõudlus 2014. aastast tegelikult kasvanud ja selle trendi jätkudes ei pruugi EL täita oma 2020. aasta energiatõhususe eesmärki. Suurenenud on ka transpordi ja põllumajanduse kahjulikud heitkogused ning ohtlike kemikaalide tootmine ja tarbimine on püsinud stabiilsel tasemel. 2030. aasta perspektiiv näitab, et praegune arengutempo ei ole 2030. ja 2050. aasta kliima- ja

energiaeesmärkide täitmiseks piisav. Peale selle ei ole õnnestunud lahendada majandussektorite keskkonnasurve probleemi keskkonnaküsimuste integreerimise teel, nagu näitab põllumajanduse jätkuv mõju elurikkusele ning õhu-, vee- ja mullasaastele.

Euroopa on teinud mõningaid edusamme eurooplaste kaitsmisel tervist ja heaolu ohustavate keskkonnariskide eest. Näiteks on joogi- ja suplusvee kvaliteet kogu Euroopas üldiselt kõrge. Teatud valdkondades on aga endiselt probleeme ja tulevikuväljavaade on murettekitav. Näiteks mõned püsivad ja liukuvad kemikaalid on resistentsed isegi joogivee kõrgtehnoloogilisele puhastamisele. Kuigi õhusaasteainete heitkogused on vähenenud, elab ligikaudu 20% ELi linnaelanikest piirkondades, kus õhusaasteainete kontsentratsioon ületab vähemalt ühte ELi õhukvaliteedi standardit. Kokkupuude tahkete peenosakestega põhjustab Euroopas igal aastal ligikaudu 400 000 enneaegset surmajuhtumit ning see probleem on ebaproportsionaalselt suur Kesk- ja Ida-Euroopa riikides.

Müra, ohtlikud kemikaalid ja kliimamuutused mõjutavad jätkuvalt inimeste tervist ja heaolu. Kliimamuutuste kiirenemine suurendab tõenäoliselt riske, eelkõige haavatavatele ühiskonnaliikmetele. Mõju võivad avaldada kuumalained, metsatulekahjud, üleujutused ja muutused nakkushaiguste esinemissageduses. Lisaks ei mõjuta tervist ohustavad keskkonnariskid kõiki inimesi ühtemoodi ning sotsiaalse haavatavuse ja keskkonnast tingitud terviseohtude osas on Euroopas suuri kohalikke ja piirkondlikke erinevusi. Üldiselt on tervist ja heaolu mõjutavate keskkonnohtude vähendamise väljavaade ebakindel. Süsteemsed terviseriskid on keerukad ning teadmisaas on olulisi lünki ja ebamäärasusi.

Süsteemsete probleemide mõistmine ja lahendamine

Püsivaid suuri keskkonnaprobleeme saab seletada mitmesuguste omavahel seotud teguritega. Esiteks on surve keskkonnale jätkuvalt märkimisväärne, hoolimata selle vähendamisel tehtud edusammudest. Edu saavutamine on aeglustunud ka mõnes olulises valdkonnas, nagu kasvuhoonegaaside heitkogused, tööstusheited, jäätmete, energiatõhusus ja taastuvenergia osakaal. See tähendab, et keskkonnapoliitikast täieliku kasu saamiseks tuleb minna kaugemale tõhususe järkjärgulisest suurendamisest ja tugevdada poliitikasuundade rakendamist.

Keskkonnasüsteemide keerukus võib tähendada ka seda, et surve vähendamise ning looduskapitali ja inimeste tervise ja heaolu paranemise vahel on märkimisväärne ajaline

Tabel ES.1. Varasemate suundumuste, väljavaadete ja poliitikaeesmärkide täitmise prognooside kokkuvõte

Teema	Varasemad trendid ja väljavaated		Poliitikaeesmärkide täitmise prognoos		
	Varasemad suundumused (10–15 aastat)	Väljavaade 2030. aastaks	2020	2030	2050
Looduskapitali kaitsmine, säilitamine ja suurendamine					
Maismaakaitsealad			☒		
Merekaitsealad			☒		
ELis kaitstud liigid ja elupaigad			☒		
Levinud liigid (linnud ja liblikad)			☒		
Ökosüsteemi seisund ja -teenused			☒		
Veeökosüsteemid ja märgalad			☒		
Hüdro-morfoloogiline surve			☒		
Mere ökosüsteemide ja elurikkuse seisund			☒		
Koormus ja mõju mereökosüsteemidele			☒		
Urbaniseerumine, põllumajanduse ning metsandussektori maakasutus					☒
Mulla seisund			☒		
Õhusaaste ja mõju ökosüsteemidele			☐	☐	
Keemiline saaste ja mõju ökosüsteemidele			☒		
Kliimamuutused ja mõju ökosüsteemidele			☒		
Ressursitõhus majandus, ringmajandus ja vähese CO₂-heitega majandus					
Materjalide ressursitõhusus			☒		
Materjalide ringkasutus				☐	
Jäätmete ke			☐		
Jäätmekäitlus			☐		
Kasvuhoonegaaside heitkogused ja leevendamismeetmed			☒	☒	☒
Energiatõhusus			☐	☒	☒
Taastuvad energiaallikad			☒	☒	☒
Õhusaasteainete heitkogused			☒	☐	
Tööstuse saasteainete heide			☐		
Puhtad tööstustehnoloogiad ja -protsessid			☐		
Kemikaalide heitkogused			☒		
Veevõtt ja sellest tingitud koormus pinna- ja põhjaveele			☒		
Merede kestlik kasutamine			☐		
Tervise ja heaolu kaitsmine keskkonnamurkide eest					
Õhusaasteainete kontsentratsioon			☒	☒	
Õhusaaste mõjud inimeste tervisele ja heaolule				☒	
Elanikkonna kokkupuude keskkonnamurkidega ja selle mõjud inimeste tervisele			☒		
Vaiksete piirkondade säilitamine			☒		
Reostuskoormus veele ja seosed inimeste tervisele			☒		
Keemiline saaste ning riskid inimeste tervisele ja heaolule			☒		
Kliimamuutustega kaasnevad riskid ühiskonnale			☐		
Kliimamuutustega kohanemise strateegiad ja kavad			☐		
Esialgne hinnang varasematele suundumustele (10–15 aastat) ja väljavaade 2030. aastaks			Esialgne hinnang valitud poliitikaeesmärkide täitmise prognoosile		
	Valdav suundumus/areng paranemise suunas	Aasta ☒	Areng on valdavalt kavakohane		
	Suundumus/areng annab vastuolulise pildi	Aasta ☐	Areng on osaliselt kavakohane		
	Valdav suundumus/areng halvenemise suunas	Aasta ☒	Areng ei ole valdavalt kavakohane		

Märkus. Eesmärgi puhul märgitud aasta ei osuta eesmärgi täitmise konkreetsele aastale, vaid pigem eesmärgi laiemale ajakavale.

viivitus. Tagajärjed keskkonnale, näiteks elurikkuse kadumine, sõltuvad sageli mitmesugustest teguritest, mis tähendab, et poliitikameetmete tõhusust ja kohalikke juhtimisjõupingutusi võivad kahjustada välised tegurid. Sellised tegurid on muu hulgas ülemaailmsed arengusuunad, näiteks kasvav rahvaarv, majandustoodang ja ressursikasutus, mis kõik mõjutavad olukorda Euroopas. Kui vaadata tulevikku, siis on tekkimas ka mure muutuste ajendite, näiteks ebaselge mõjuga tehnoloogiliste ja geopoliitiliste arengusuundade pärast.

Euroopa püsivate keskkonna- ja kestlikkusprobleemide vahest olulisimigi tegur on asjaolu, et need probleemid on lahutamatu seotud majandustegevuse ja elustiiliga, eeskätt ühiskondlike süsteemidega, mis täidavad eurooplaste esmavajadusi, nagu toit, energia ja liikuvus. See tähendab, et ühiskonna ressursikasutusel ja saastel on keeruline seos töökohtade ja sissetulekutega kogu väärtusahelas, suuremahuliste investeeringutega taristusse, tootmisvahenditesse, oskustesse ja teadmistesse, käitumise ja eluviisiga ning avaliku poliitika ja institutsioonidega.

Arvukad seosed sotsiaalsüsteemides ja nende vahel tähendavad, et Euroopa pikaajaliste kestlikkuseesmärkide täitmiseks vajaliku kiire ja ulatusliku muutuse saavutamisel on sageli suuri takistusi. Seda illustreerivad järgmised näited.

- Tootmis- ja tarbimissüsteemid on tugevalt kinnistunud ja jäigad, mis on seotud asjaoluga, et sageli on süsteemi elemendid – tehnoloogiad, taristud, teadmised jne – aastakümnete jooksul koos välja arenenud. See tähendab, et nende süsteemide põhjalik muutmine tekitab tõenäoliselt investeeringute, töökohtade, käitumisviiside ja väärtuste häireid, mis tekitab vastuseisu mõjutatud tööstusharudes, piirkondades või tarbijate hulgas.
- Seosed ja tagasiside süsteemides tähendab, et muutused toovad sageli kaasa soovimatuid tulemusi või üllatusi. Näiteks võivad tehnoloogiast tulenevat kasu kahjustada elustiilimuutused. Seda põhjustab osaliselt nn tagasipõrkeefekt, kui tõhususe parandamisega hoitakse kokku kulusid, mis omakorda võimaldab rohkem tarbida.
- Tootmis- ja tarbimissüsteemid on samuti otseselt ja kaudselt seotud, näiteks sõltuvad need ühisest looduskapitalist ressursside pakkumisel ning jäätmete ja heitkogustega toimetulekul. Ressursside omavaheline seotus tähendab, et probleemide lahendamine ühes valdkonnas võib tekitada soovimatut kahju mujal, näiteks toob biokütuse tootmine kaasa raadamise ja toiduainete hinnatõusu.

Euroopa keskkonnaprobleemide süsteemne olemus aitab selgitada väljakujunenud keskkonnajuhtimise meetodite piiranguid vajalike muudatuste tegemisel. Kuigi toidu-,

energia- ja liikuvussüsteemides on märgata edusamme, on keskkonnamõju endiselt suur ning praegused suundumused ei ole kooskõlas pikaajaliste keskkonna- ja kestlikkuseesmärkidega.

Üha suurem hulk teadusuuringuid ja praktilisi meetodeid aitavad mõista, kuidas oleks võimalik jõuda põhjaliku süsteemse muutuseni. Üleminek on pikaajaline protsess, mis sõltub olulisel määral selliste eri innovatsioonivormide tekkimisest ja levimisest, millega luuakse alternatiivseid mõtte- ja eluviise: uued sotsiaalsed tavad, tehnoloogiad, ärimudelid, looduspõhised lahendused jne. Ei ole võimalik täpselt ennustada, milliseid uuendusi tehakse, kas või kuidas need elustiili osaks saavad ja kuidas need mõjutavad kestlikkuse saavutamist. Seega kaasneb üleminekuga palju ebamäärasuseid tegureid, konflikte ja kompromisse.

Arusaam süsteemsest muutusest mõjutab oluliselt valitsemist. Esiteks ei tajuta valitsust enam n-ö juhina, kellel on teadmised ja vahendid ühiskonna kestlikkuse poole suunamiseks, vaid kogu ühiskonda hõlmava innovatsiooni ja ülemineku võimaldajana. Teatavates kontekstides on ülevalt alla suunas planeerimisel jätkuvalt oma osa. Samal ajal peavad valitsused aga leidma võimalusi kodanike, kogukondade ja ettevõtjate mõjujõu suurendamiseks.

Selle saavutamine nõuab panustamist ühistesse eesmärkidesse eri poliitikavaldkondades ja valitsustasanditel. Keskkonnapoliitika vahendid on endiselt väga olulised. Süsteemse muutuse võimaldamiseks on vaja aga palju laiemat poliitikameetmete kombinatsiooni, et julgustada innovatsiooni ja katsetamist, võimaldada uutel ideedel ja lähenemisviisidel levida ning tagada, et struktuursel majanduslikul muutusel oleksid kasulikud ja õiglasel tulemused. Üleminekuprotsesside keerukus ja ebakindlus tähendab, et valitsused peavad leidma ka võimalused kogu ühiskonna tegevuse koordineerimiseks ja juhtimiseks pikaajaliste kestlikkuseesmärkide täitmise suunas ning süsteemse muutusega vältimatult kaasnevate riskide ja soovimatute tagajärgede ohjamiseks.

Mis suunas Euroopa liigub?

Osades 1–3 esitatud analüüsidest rõhutatakse Euroopa probleemide püsivust, ulatust ja pakilisust. ELi 2050. aasta kestlikkusvisiooni on jätkuvalt võimalik saavutada, ent see nõuab meetmete olemuse ja ambitsiooni muutumist. See tähendab nii väljakujunenud poliitikavahendite tugevdamist kui ka nende põhjal innovaatiliste uute juhtimisviiside loomist. 4. osas tuuakse kogu aruande teabe põhjal välja erinevad olulised valdkonnad, kus on ülemineku võimaldamiseks vaja tegusid teha.

Poliitika rakendamise, integreerimise ja sidususe tugevdamine.

Kehtiva poliitika täielik rakendamine aitaks oluliselt kaasa Euroopa keskkonnanäesmärkide täitmisele aastani 2030. Täielikuks rakendamiseks on vaja rohkem rahalisi vahendeid ja suutlikkuse suurendamist, ettevõtjate ja kodanike kaasamist, kohalike, piirkondlike ja riigi ametiasutuste tegevuse paremat koordineerimist ning tugevamat teadmusbasi. Lisaks rakendamisele peab Euroopa tegelema lünkade ja puudustega poliitikaraamistik, näiteks seoses maa, mulla ja kemikaalidega. Samuti on oluline keskkonnanäesmärkide parem integreerimine valdkondlikku poliitikasse ning poliitika suurem sidusus.

Süsteemsete pikaajaliste poliitikaraamistike ja siduvate eesmärkide väljatöötamine.

Suurenev kogum strateegilisi poliitikameetmeid, mis käsitlevad peamisi süsteeme (nt energiat ja liikuvust) ning soodustavad üleminekut vähese CO₂-heittega majandusele ja ringmajandusele, on oluline vahend sidusate meetmete edendamiseks ja suunamiseks kogu ühiskonnas. Pikaajalised poliitikaraamistikud peavad aga hõlmama ka muid olulisi süsteeme ja küsimusi, näiteks toit, kemikaalid ja maakasutus. Võrreldavaid valdkonnaüleseid strateegiaid on vaja ka muudel valitsustasanditel, sealhulgas riigid, piirkonnad ja linnad. Ülemineku visioonide ja nende saavutamise viiside väljatöötamisse on tähtis kaasata sidusrühmad, et arvestada Euroopa piirkondade erinevate oludega ning saada maksimaalset keskkonnaga seotud, sotsiaalset ja majanduslikku lisakasut.

Rahvusvaheliste meetmete suunamine kestlikkuse poole.

Euroopa ei suuda täita oma kestlikkuseesmärke üksi. Ülemaailmsed keskkonna- ja kestlikkusprobleemid vajavad ülemaailmseid lahendusi. ELil on oluline diplomaatiline ja majanduslik mõjuvõim, mida ta saab kasutada edasipüüdlike kokkulepete sõlmimise edendamiseks sellistes valdkondades nagu elurikkus ja ressursikasutus. Kui Euroopa tahab juhtida maailmas kestliku arengu saavutamist, on äärmiselt tähtis rakendada Euroopas täielikult ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030. aastani ja toetada aktiivselt selle rakendamist muudes piirkondades. Kestliku arengu eesmärkide kasutamine poliitika väljatöötamise üldraamistikuna järgmise 10 aasta jooksul võib olla oluline samm Euroopa 2050. aasta visiooni saavutamisel.

Innovatsiooni soodustamine kogu ühiskonnas.

Arengusuuna muutmine sõltub suuresti uusi mõtte- ja eluviise kujundada võimaldavate eri innovatsioonivormide tekkimisest ja levimisest. Selle muutuse alged on juba olemas. Üha enam ettevõtteid, ettevõtjaid, teadlasi, linnavalitsusi ja kohalikke kogukondi katsetab erinevaid tootmis- ja tarbimisviise. Tegelikult on uuenduste teel aga sageli suuri takistusi. Seepärast on avalikul poliitikal ja institutsioonidel keskne roll

süsteemse muutuse võimaldamisel. Keskkonnapoliitika on jätkuvalt oluline, kuid süsteemi uuendamiseks on vaja sidusat panust eri poliitikavaldkondadest, alates teadusuuringutest, innovatsioonist, valdkondlikust ja tööstuspoliitikast kuni hariduse, heaolu, kaubanduse ja tööhõiveni.

Investeeringute suurendamine ja rahaliste vahendite ümbersuunamine.

Kuigi kestlikkusele üleminekuks on vaja suuri investeeringuid, võivad eurooplased saada suurt kasu – tänu nii looduse ja ühiskonna kahjustuste vältimisele kui ka loodavatele majanduslikele ja sotsiaalsetele võimalustele. Valitsused peavad täielikult kasutama avaliku sektori vahendeid, et toetada katsetamist, investeerida uuendustesse ja looduspõhisesse lahendusesse, korraldada kestlikke hankeid ning toetada mõjutatud sektoreid ja piirkondi. Samuti on neil oluline roll erasektori kulutuste kasutamisel ja suunamisel, kujundades investeerimis- ja tarbimisvalikuid ning kaasates finantssektori kestlikesse investeeringutesse ELi jätkusuutliku rahastamise tegevuskava rakendamise ja arendamise teel.

Riskijuhtimine ja sotsiaalselt õiglase ülemineku tagamine.

Kestlikkusele ülemineku edukaks juhtimiseks on ühiskonnal vaja teadvustada võimalikke riske, võimalusi ja kompromisse ning leida viisid nendega toimetulekuks. Poliitikal on oluline osa õiglase ülemineku saavutamisel, näiteks toetades järk-järgult kaduvate tööstusharude ettevõtteid ja töötajaid ümberõppe, toetuste, tehnilise abi või investeeringutega, mis aitavad kahjustatud piirkondi. Tehnoloogilise ja ühiskondliku arenguga seotud uute riskide ja võimaluste varajase tuvastamisega peavad kaasnema kohanduvad lähenemisviisid, mis põhinevad katsetamisel, jälgimisel ja õppimisel.

Teadmiste ja meetmete ühendamine. Kestlikkusele üleminekuks on vaja mitmesuguseid uusi teadmisi, lähtudes paljudest valdkondadest ja teadmiste loomise viisidest. See hõlmab kindlaid teadmisi keskkonnasurve tekitavate süsteemide, kestlikkuse saavutamise viiside, paljutöötavate algatuste ja muutust takistavate tegurite kohta. Prognoosimeetodid on oluline viis, kuidas kaasata inimesi osaluspõhisesse protsessidesse, et uurida võimalikke tulevikuperspektiive, tulemusi ja riske või võimalusi. Et asjakohaseid tõendeid igakülgsest koostada, jagada ja kasutada, võib olla vaja muuta teadmisyüsteemi, mis ühendab teaduse poliitika ja meetmetega, muu hulgas arendades uusi oskusi ja institutsioonilisi struktuure.

Järgmised 10 aastat

Kestliku arengu tegevuskava 2030 ja Pariisi kliimakokkuleppe eesmärkide täitmiseks on vaja võtta järgmise 10 aasta jooksul kõigis nimetatud valdkondades kiireloomulisi

meetmeid. Euroopa ei saavuta oma kestlikkusvisiooni „tagada hea elu maakera võimaluste piires“ üksnes edendades majanduskasvu ning püüdes ohjata kahjulikku kõrvalmõju keskkonna- ja sotsiaalpoliitika vahenditega. Selle asemel peab kestlikkus muutuma edasipüüdliku ja sidusa poliitika ja tegevuse juhtpõhimõtteks kogu ühiskonnas. Ülemineku

võimaldamiseks peavad kõik valitsemisvaldkonnad ja -tasandid tegema koostööd ning rakendama kodanike, ettevõtete ja kogukondade ambitsioone, loovust ja mõjuvõimu. 2020. aastal on Euroopal ainulaadne võimalus juhtida kestlikkusprobleemide lahendamist maailmas. On aeg tegutseda.

Euroopa keskkonnaseisundi aruandest

Euroopa Keskkonnaamet (EEA) on nõukogu määruse (EMÜ) nr 1210/90 alusel loodud Euroopa Liidu asutus. Määrusega loodi ka Euroopa keskkonnateabe- ja -vaatlusvõrk (EIONET) 33 liikmesriigi ^(?) ja 6 koostööd tegeva riigi partnerlusvõrgustikuna ^(?). Euroopa Keskkonnaameti mandaat on teha EIONETiga koostööd teadmiste pakkumiseks, et ELi institutsioonide ja EIONETi riikide asjaomased sidusrühmad saaksid teha teadlikke otsuseid Euroopa keskkonna parandamise ja kestlikkuse suunas liikumise kohta.

Osana sellest mandaadist on Euroopa Keskkonnaameti üks peamine ülesanne avaldada iga viie aasta järel aruanne keskkonna seisundi, suundumuste ja väljavaadete kohta. Neid aruandeid on koostatud alates 1995. aastast ning neis on hinnatud Euroopa keskkonna seisundit ja väljavaateid ning esitatud teavet ELi poliitika rakendamiseks ja arendamiseks. Selleks jälgitakse neis varasemaid suundumusi, edusamme seatud tulevikueesmärkide saavutamisel ja võimalusi, kuidas ELi poliitika saab toetada pikaajaliste eesmärkide täitmist.

Nagu eelmistes aruannetes, esitatakse ka aruandes „Euroopa keskkond: seisund ja väljavaated 2020. aastal“ (SOER 2020) asjakohast, usaldusväärset ja võrreldavat teavet ning tuginetakse Euroopa Keskkonnaameti ja EIONETi arvukatele allikatele. Aruande koostamisel juhitud levinud arusaamast, et keskkonnaküsimused on seotud enamiku ühiskondlike aspektidega, mis mõjutab kestlikkuse saavutamise üldisi väljavaateid ning osutab sellele, et sidusrühmad vajavad oma tegevuse toetamiseks uut liiki teadmisi.

Aruandes SOER 2020 tuginetakse eelmise, 2015. aasta märtsis avaldatud aruande järeldatale. SOER 2015 näitas, et kuigi ELi poliitika rakendamine on olnud väga kasulik Euroopa keskkonnale ja inimeste heaolule, on Euroopal raske ülesanne lahendada püsivad keskkonnaprobleemid, millel on keerulised seosed tootmis- ja tarbimissüsteemidega. 2015. aasta aruandes pooldatakse keskkonnaseisundi halvenemist põhjustavate tootmis- ja tarbimissüsteemide põhjalikku üleminekut, sealhulgas toidu-, energia- ja liikuvussüsteemide korral.

2020. aasta aruanne esitatakse ajal, mil ühiskond peab toime tulema vaeteabe ja libauudistega. Aruandes püütakse seda igati teadvustada, tagades läbipaistvuse põhjalike viidetega teaduslikele järeldatale ja parema lähenemisviisiga kvaliteediküsimuste, ebakindluse ja teabelünkade hindamisele ja neist teavitamisele. Aruande põhjaliku vastastikuse hindamise on läbi viinud EIONET, Euroopa Komisjon, Euroopa Keskkonnaameti teaduskomitee ja rahvusvahelised eksperdid.

Riigi tasandi teave toetab poliitika rakendamist ning hõlbustab uute arengusuundade ja lähenemisviiside jagamist. Tunnistades asjaolu, et teadmised on üha keerukamad, esitatakse aruande temaatilistes analüüsides järjepidevalt kokkuvõtlikke hinnanguid. Samuti käsitletakse aruandes praeguste keskkonnaprobleemide süsteemset olemust, sealhulgas eespool nimetatud tootmis- ja tarbimissüsteeme, ja antakse ülevaade, milliseid lahendusi saab Euroopa pakkuda praegustele enneolematutele keskkonna-, kliima- ja kestlikkusprobleemidele.

^(?) ELi 28 liikmesriiki ning Island, Liechtenstein, Norra, Šveits ja Türgi.

^(?) Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina, Montenegro, Põhja-Makedoonia, Serbia ja Kosovo (ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni 1244/99 alusel ja kooskõlas Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta).

Euroopa Keskkonnaamet

**Euroopa keskkond:
Seisund ja väljavaated 2020. Aastal
Kommenteeritud kokkuvõte**

2019 – 14 lk – 210 × 297 cm

ISBN 978-92-9480-122-7

doi: 10.2800/134211

Võta ühendust ELiga

Isiklikult

Kõikjal Euroopa Liidus on sadu Europe Directi teabekeskusi. Teile lähima keskuse aadressi leiate:
https://europa.eu/european-union/contact_et

Telefoni või e-postiga

Europe Direct on teenus, mis vastab Teie küsimustele Euroopa Liidu kohta. Teenusega saate ühendust võtta:

- helistades tasuta numbril: 00 800 6 7 8 9 10 11 (mõni operaator võib nende kõnede eest tasu võtta),
- helistades järgmisel tavanumbril: +32 22999696 või
- e-posti teel: https://europa.eu/european-union/contact_et

ELi käsitleva teabe leidmine

Veebis

Euroopa Liitu käsitlev teave on kõigis ELi ametlikes keeltes kättesaadav Euroopa veebisaidil:
https://europa.eu/european-union/index_et

ELi väljaanded

Tasuta ja tasuta ELi väljaandeid saab alla laadida või tellida järgmisel aadressil: <https://publications.europa.eu/et/publications>
Suuremas koguses tasuta väljaannete saamiseks võtke ühendust talitusega Europe Direct või oma kohaliku teabekeskusega (vt https://europa.eu/european-union/contact_et).

ELi õigus ja seonduvad dokumendid

ELi käsitleva õigusteabe, sealhulgas alates 1952. aastast kõigi ELi õigusaktide konsulteerimiseks kõigis ametlikes keeleversioonides vt EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

ELi avatud andmed

ELi avatud andmete portaal (<http://data.europa.eu/euodp/et>) võimaldab juurdepääsu ELi andmekogudele. Andmeid saab tasuta alla laadida ja taaskasutada nii ärilisel kui ka mitteärilisel eesmärgil.

Euroopa Keskkonnaamet
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Taani

Tel: +45 33 36 71 00
Veebileht: eea.europa.eu
Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency
Twitter: @EUEnvironment
LinkedIn: www.linkedin.com/company/european-environment-agency/
Päringud: eea.europa.eu/enquiries
Telli Euroopa Keskkonnaameti teavitused: <http://eea.europa.eu/sign-up>

TH-02-19-902-ET-N
doi: 10.2800/134211

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus